

Expert, JUDr. Peter Šamko na tému kajúcnikov: Môže byť zjavne podozrivá osoba vypočúvaná ako svedok? - aktuálne rozhodnutie ESLP

- CZ24 News | 15. prosince 2022

SLOVENSKO: Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len ESLP) vo svojom aktuálnom rozhodnutí posudzoval prípad, v ktorom bola pre orgány činné v trestnom konaní evidentne podozrivá osoba vypočúvaná v procesnom postavení svedka (výťah z tohto rozhodnutia ESLP je uvedený nižšie pod bodom1/). ESLP skonštatoval, pri takomto postupe orgánov činných v trestnom konaní, porušenie článku 6 ods. 1 a 3 písm. a), písm. c) Dohovoru.

Ide pritom o problematiku, ktorá je stále aktuálna a diskutovaná aj v právnych podmienkach SR, kde nie sú zriedkavé prípady, v ktorých je zjavne podozrivá osoba vypočúvaná orgánmi činnými v trestnom konaní v procesnom postavení svedka a to pod hrozbou postihu za trestný čin krivej výpovede, respektíve v niektorých prípadoch dokonca aj pod hrozbou trestného postihu pre trestný čin marenia spravodlivosti.

Takýto procesný postup je neprijateľný, je v rozpore s Trestným poriadkom a po tomto rozhodnutí ESLP možno skonštatovať, že je aj v rozpore s Dohovorom.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že Trestný poriadok a ani Trestný zákon síce nedefinujú pojem „svedok“, z obsahu ustanovenia § 127 ods. 1 TP sa však vo všeobecnosti (teóriou, ale aj praxou) vyvodzuje, že svedok je fyzická osoba odlišná od páchatela.^[1] Svedkom teda nemôže byť podozrivý a ani obvinený, a to ani v pomere k ostatným spoluobvineným, pokiaľ jeho trestné stíhanie nebolo právoplatne skončené, resp. pokiaľ nebola jeho trestná vec vylúčená na samostatné konanie. Svedok musí byť teda vždy osobou odlišnou od páchatela.

Toto konštatovanie je napokon logické a vychádza zo zásady, že nikto nemôže byť svedkom vo svojej vlastnej trestnej veci. Vlastnou trestnou vecou sa tu rozumie spáchanie trestného činu páchatelom. Dôsledkom tejto zásady je potom aj to, že výpoveď osoby, ktorá napriek tomu, že je sama páchatelom trestného činu, bola orgánom činným v trestnom konaní vypočutá na zápisnicu o výsluchu svedka (a je bez významu, či sa tak stalo preto, že orgán činný v trestnom konaní chcel, aby sa takáto osoba usvedčila zo spáchania trestného činu svedeckou výpoveďou, resp. vôbec nemal vedomosť, že by mohlo ísť o podozrivú osobu), je v ďalšom konaní (a to tak v prípravnom konaní, ako aj v konaní pred súdom) absolútne nepoužiteľná a nemala by sa ani nachádzať vo vyšetrovacom spise (k uvedenému pozri primerane aj napríklad uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5 Tz 27/2004).

Z uvedeného vyplýva aj to, že fyzická osoba sa nestáva svedkom len preto, že ju orgán činný v trestnom konaní vypočuje na zápisnicu o výsluchu svedka a poučí o právach a povinnostiach svedka. Výsluch svedka je len procesný inštitút (dôkazný prostriedok) upravený Trestným poriadkom, pričom pojem „svedok“ má svoj vlastný autonómny hmotnoprávny význam. To napokon skonštatoval aj ESLP v nižšie uvedenom rozhodnutí vo vzťahu k pojmu „trestné obvinenie“, ktorý vykladal na účely Dohovoru.

Pre úplnosť je potrebné dodať, že ESLP vidí problém z hľadiska práva neprispieť k vlastnému obvineniu aj v tom, ak by sa proti obvinenému argumentovalo jeho predchádzajúcim odmietnutím

vypovedať ako svedok z dôvodu, že by si mohol privodiť trestné stíhanie (*Macko a Kozubel' proti Slovensku*, rozsudok z roku 2007).

Zjavne podozrivú osobu teda nemožno vypočúvať v procesnom postavení svedka, a ak sa tak aj stane a následne je takejto osobe vznesené obvinenie, je svedecká výpoveď už obvinenej osoby v ďalšom priebehu trestného konania procesne nepoužiteľná, nie je možné z nej vychádzať a už vôbec ju použiť namiesto výpovede obvineného z dôvodu, že síce obvinená osoba využila právo na odmietnutie výpovede, avšak ako svedok vypovedala. Je preto neprijateľné, aby odôvodnenia uznesení o vznesení obvinenia, či dokonca obžalobných návrhov obsahovali odkazy na výpoveď obvineného, ktorú vykonal v procesnom postavení svedka a v ktorej prípadne uviedol také okolnosti, ktoré následne viedli k jeho obvineniu.

V bode 2/ nižšie je uvedený stručný výťah rozhodnutia ESLP, ktoré sa týkalo práva nebyť nútený k sebaobvineniu vo vzťahu k predloženiu listinných dôkazov, ktoré existujú nezávisle na vôli obvineného a štátny orgán má o nich vedomosť.

1/ Vec Bjarki H. Diego proti Islandu - sťažnosť č. 30965/17, rozhodnutie ESLP zo dňa 15.03.2022 (k neprijateľnosti vypočúvať zjavne podozrivú osobu v procesnom postavení svedka)

Sťažovateľ je islandským štátnym príslušníkom, ktorý pôsobil v banke ako riaditeľ na úseku poskytovania úverov. V dôsledku finančnej krízy postihli islandské banky úpadkové stavy, pričom skrachovali tri najväčšie banky vrátane tej, v ktorej pôsobil sťažovateľ.

V súvislosti s krachom bánk boli začaté viaceré trestné stíhanie, pričom orgány činné v trestnom konaní sa pri vyšetrovaní zamerali aj na sťažovateľa ako na podozrivú osobu a bol preto odpočúvaný, pričom prokurátor (štátny zástupca) v žiadosti o vydanie príkazu na odpočúvanie uviedol, že existuje podozrenie z účasti sťažovateľa na rozhodovaní, čo by mohlo napĺňať skutkovú podstatu trestného činu.

Následne bol sťažovateľ vypočúvaný ako svedok, bol upozornený na svoju povinnosť vypovedať pravdu a na právo neobviňovať samého seba. Pri výsluchu nemal obhajcu a nebol ani o práve na jeho prítomnosť upozornený. Potom bol už vypočúvaný ako podozrivý, pričom v roku 2013 bol obžalovaný zo spáchania trestného činu podvodu a v roku 2015 bol uznaný vinným.

Sťažovateľ namietal hlavne porušenie práva na obhajobu v zmysle článku 6 ods. 3 písm. a), písm. c) Dohovoru v súvislosti s výsluchom, v ktorom bol v postavení svedka v dobe, keď už bol pre vnútroštátne orgány podozrivým, čím malo byť porušené jeho právo na spravodlivý proces.

ESLP v tomto smere skonštatoval, že „trestné obvinenie“ existuje od okamihu, keď je jednotlivец príslušným orgánom úradne vyrozumený o obvinení zo spáchania trestného činu alebo od okamihu, keď bola jeho osobná situácia podstatne ovplyvnená konaním orgánov štátu v dôsledku podozrenia voči nemu.

Napriek tomu, že sťažovateľ nebol oficiálne prehlásený za podozrivého v rámci trestného vyšetrovania, nešlo o okolnosť, ktorú by mal ESLP zohľadniť pri určení, či sa ochrana v trestnoprávnej vetve článku 6 na sťažovateľa v rozhodnej dobe (v čase keď bol vypočúvaný ako svedok) vzťahovala.

ESLP skonštatoval, že sťažovateľ bol jednou z ôsmich osôb, ktorých telefóny boli odpočúvané, pričom tieto osoby boli v priebehu odpočúvania opakovane označované za podozrivé osoby.

ESLP uviedol, že toto mu postačuje k záveru, že sťažovateľ bol v danej dobe dotknutý konaním

orgánov štátu v dôsledku podozrenia voči nemu a teda proti nemu existovalo „trestné obvinenie“ v zmysle článku 6 Dohovoru. V dôsledku toho mala byť sťažovateľovi poskytnutá ochrana podľa trestnoprávnej vetvy tohto ustanovenia najneskôr pred jeho „svedeckým“ výsluchom a to vrátane práv obhajoby podľa článku 6 ods. 3 Dohovoru. ESLP preto jednohlasne rozhodol, že došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 a 3 písm. a), písm. c) Dohovoru.

Zaujímavým na tomto rozhodnutí ESLP bolo aj to, že sťažovateľ namietal aj zaujatosť sudcu M. v jeho trestnej veci, nakoľko tento sudca utrpel finančné straty v dôsledku krachu banky, v ktorej pôsobil sťažovateľ.

ESLP zdôraznil, že nestrannosť sudcu môže byť ovplyvnená finančnými záujmami sudcu, avšak tieto záujmy musia priamo súvisieť s predmetom sporu na vnútroštátnej úrovni. Výrazné finančné straty sudcu v dôsledku krachu banky môžu ovplyvniť jeho nestrannosť voči predstaviteľom banky, avšak v danej veci mal sudca M. v banke, v ktorej pôsobil sťažovateľ len minimálnu majetkovú účasť (140 euro) a preto finančné záujmy tohto sudcu nemohli rozumne viesť sťažovateľa k spochybneniu jeho nestrannosti pri rozhodovaní v jeho veci.

2/ Vec De Legé proti Holandsku - sťažnosť č. 58342/15, rozhodnutie ESLP zo dňa 04.10.2022 (k právu neprispieť k vlastnému obvineniu)

Išlo o prípad, v ktorom bolo vedené daňové konanie voči sťažovateľovi, ktorý bol pod hrozbou uloženia pokuty vyzvaný k tomu, aby predložil všetky relevantné informácie pre riadne určenie výšky dane a to ohľadne bankového účtu sťažovateľa, ktorý bol vedený v Luxembursku. Sťažovateľ tejto výzve vyhovel, avšak iba preto, že mu bolo hrozené uložením pokuty v značnej výške.

Sťažovateľ namietal nerešpektovanie jeho práva nebyť nutený k sebaobvineniu.

ESLP nezistil porušenie článku 6 ods. 1 Dohovoru, pričom skonštatoval, že pokiaľ ide o využitie listinných dôkazov získaných pod hrozbou uloženia pokuty a to s cieľom získať konkrétne už existujúce dokumenty, o ktorých existencii majú štátne orgány vedomosť, nezasahuje takýto postup štátnych orgánov do práva na ochranu pred sebaobviňovaním.

[1] K pojmu svedok pozri bližšie napríklad ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1997, s. 484 a nasl., POLÁK, P. *Svedok v trestnom konaní*. Praha : Eurokódex, 2011, s. 90 a nasl.

AUTOR: JUDr. Peter Šamko

ZDROJ: pravnelisty.sk